

KOŚCIELNE PRAWO KONSTYTUCYJNE

KOŚCIOŁ I PRAWO 9(22) 2020, nr 2, s. 9-21

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/kip2092-1>

Paweł Banduła

GENEZA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Konferencja biskupów jest następstwem spotkań Apostołów. W praktyce pierwsze spotkania odbywały się głównie o charakterze prywatnym. Z biegiem lat zaczęto zajmować się podczas tych spotkań kwestiami nauki wiary oraz ujednoczenia przepisów prawnych. Stolica Apostolska początkowo była zaniepokojona zebraniem gremialnymi w takiej formie z powodu obawy powrotu do cesaropapizmu. Od pontyfikatu Piusa IX i jego następców zaczęto doceniać i wspierać formę spotkań biskupów podczas konferencji [Sztafrowski 1984, 22]. W ustawodawstwie powszechnym konferencja biskupów swoją regulację prawną znalazła w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ W poszczególnych państwach praktyka tworzenia konferencji biskupów kształtowała się różnie. W Polsce związana była z koniecznością dostosowania granic diecezji do zmieniających się granic państwa. Zmiana granic diecezji była spowodowana polityką przedrozbiorową [Stanowski 1965, 1611-613]. Zebrania biskupów polskich odbywały się dużo wcześniej jeszcze przed rozbiorami [Dyduch 2013, 4]. W okresie Sejmu Czterdziestoletniego odbyło się zebranie biskupów, o którym nie-

MGR LIC. PAWEŁ BANDUŁA, DOKTORANT – Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: pawelbandula@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6904-1340>

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

wiele można powiedzieć. W doktrynie wiadomo tylko, że zwołał je bp Michał Poniatowski, Metropolita Gnieźnieński, Prymas Polski [Kumor 1980, 132-33].

1. DEFINICJA KONFERENCJI BISKUPÓW

Definicja konferencji biskupów kształtowała się poprzez tworzenie schematów do konstytucji *Lumen gentium* i dekretu *Christus Dominus*. Konferencja biskupów jest zebraniem biskupów danego kraju lub określonego terytorium, wypełniających wspólnie pewne zadania pasterskie dla wiernych jej terytorium, w celu pomnażania dobra udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu i miejsca formy i sposoby apostołatu, z zachowaniem przepisów prawa (kan. 447 KPK/83).

2. OKRES ZABORÓW

Stosownie do ustalonych granic podczas Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. dokonano reorganizacji diecezji polskich [Hemperek 1977, 47]. Zabór pruski objął archidiecezję gnieźnieńsko-poznańską, diecezję chełmińską oraz diecezję warmińską i wrocławską, które bezpośrednio podlegały Stolicy Apostolskiej. W zaborze austriackim znalazła się archidiecezja lwowska oraz diecezje: przemyska i tarnowska. W granicach Królestwa Polskiego znalazła się archidiecezja warszawska oraz diecezje: krakowska wraz z Wolnym Miastem Krakowem i dzisiejszą diecezją kielecką, kujawsko-kaliską, płocką, lubelską, sandomierską, podlaską i augustowską². W zaborze rosyjskim znalazły się diecezje: wileńska, żmudzka, łucko-żytomska, kamieniecka i mińska, które tworzyły metropolię mohylewską [Wasilewski 1930, 4]. Zebrania biskupów odbywały się zarówno w poszczególnych zaborach, jak i wspólnie dla całego terytorium Polski. Służyły jednoczeniu Narodu polskiego [Sztafrowski 1984, 34]. Narzucona przynależność diecezji pomiędzy zaborców spowodowała udział biskupów w konferencji danego

² Szerzej zob. Pius VII, Bulla *De salute animarum* (16.07.1821); Tenże, Bulla *Studium paterni affectus* (20.09.1821); Tenże, Bulla *Ex imposita nobis* (30.06.1818).

kraju. Biskupi znajdujący się w zaborze pruskim zapraszani byli na ogólnoniemieckie konferencje biskupów. Takim przykładem był Biskup Chełmiński. Natomiast Arcybiskup Gniezna i Poznania odmawiał udziału w konferencji Niemiec [Leisching 1963, 87]. W zaborze austriackim polscy biskupi na konferencje udawali się do Wiednia, uczestniczyli tam biskup z Tarnowa i Przemyśla [Hemperek 1977, 48]. W Królestwie Polskim sytuacja biskupów polskich była znacznie gorsza od biskupów znajdujących się w innych zaborach. Represje w stosunku do Kościoła wzrosły po upadku powstania styczniowego. Biskupi byli zsyłani w głąb Rosji, utrudniano im kontaktowanie się ze Stolicą Apostolską, nie obsadzano stolic biskupich oraz przeszkadzano w poruszaniu się w obrębie diecezji. Takie relacje zostały dopiero przerwane przez Cara Mikołaja II 30 kwietnia 1905 r. ukazem tolerancyjnym, który przyznał większą swobodę religijną [Łupiński 2000, 183-200].

3. PIERWSZY ZJAZD KONFERENCJI BISKUPÓW

W opracowaniach można spotkać różne daty, kiedy nastąpił pierwszy zjazd biskupów polskich. Według M. Costalunga pierwsza konferencja biskupów odbyła się rok po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1919 r. [Costalunga 1968, 224], natomiast J. Jasiński za pierwszą konferencję biskupów uważa zebranie, które odbyło się 12 grudnia 1916 r. z okazji 100-lecia erygowania metropolii warszawskiej [Jasiński 1933, 225]. Polski Episkopat spotkał się po raz pierwszy od czasów zaborów [Jezusek 1971, 331-33]. Według E. Szafrrowskiego różnice w datach wynikają z kryterium, przy pomocy którego uznamy konferencję biskupów za krajową [Szafrrowski 1984, 35]. W doktrynie przyjęto, że w Polsce regularne zebrania konferencji biskupów zaczęły odbywać się po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. W wolnej ojczyźnie w dniach 11-12 grudnia 1918 r. odbyło się spotkanie konferencji biskupów, na którym uchwalono coroczne spotkania konferencji biskupów w II Rzeczypospolitej Polskiej [Hemperek 1977, 51].

4. REALIZACJA SPOTKAŃ KONFERENCJI BISKUPÓW

Kolejne zebranie plenarne odbyło się w dniach od 12 do 14 marca 1919 r. w Warszawie, a następny zjazd biskupów polskich miał miejsce od 26 do 30 sierpnia w Gnieźnie w 1919 r. [Dyduch 2013, 4]. Uchwalono tam m.in. „Regulamin Zjazdu Biskupów Polskich”, czyli regulamin zebrań plenarnych. Według relacji abp. Achillea Rattiego, Nuncjusza Apostolskiego w Polsce, konferencji biskupów przewodniczył Edmund Kardynał Dalbor, Prymas Polski [Manzanares 1980, 46-47]. Podczas konferencji biskupów obradujących w dniach od 4 do 6 grudnia 1924 r. podejmowane były kwestie potrzeby podpisania umowy międzynarodowej ze Stolicą Apostolską. Wypracowano założenia konkordatu, który został zawarty między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską 10 lutego 1925 r.³

Prymas Dalbor zmarł 13 lutego 1926 r. Dnia 24 czerwca 1926 r. nowym Arcybiskupem Metropolita Gnieźnieńskim i Poznańskim oraz Prymasem Polski został August Hlond, Biskup Katowicki. Podczas zebrania konferencji biskupów, które odbyło się 15-17 marca 1927 r., poruszono konieczność zwołania synodu plenarnego [Zieliński 2005, 237-99]. W okresie 20-lecia międzywojennego konferencja biskupów zajmowała się odbudowaniem diecezji oraz parafii. Pierwszy polski synod plenarny w odrodzonej Polsce odbył się w 1936 r. Zawarto wówczas porozumienie odnoszące się do okresu zebrań biskupów. Zwyczajne konferencje biskupów miały odbywać się raz w roku, a w razie potrzeby należało zwołać konferencje nadzwyczajne [Jasiński 1933, 226-29]. Po raz ostatni przed II wojną światową episkopat Polski obradował 26 kwietnia 1939 r. w Warszawie.

Na podstawie „Regulaminu Zjazdu Biskupów Polskich” z 1919 r. oficjalna nazwa spotkań biskupów brzmiała „Zjazd Biskupów Polski”. Natomiast od 1930 r. zaczęto stosować określenie „Konferencja Plenarna Episkopatu Polski” [Krasowski 1992, 33]. Oficjalnie biskupi polscy uchwalili 26 września 1938 r. „Regulamin Konferencji Episkopatu Polski”. Od tego wydania zaczęto używać nazwy Konferencja Episkopatu Polski, która została zatwierdzona przez Stolicę Apostolską. Od grudnia 1918 r. do września 1939 r. biskupi w Polsce obradowali na 38 zebraniach plenarnych, w tym 16 nadzwyczajnych [Wilk 2019, 44-48].

³ Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1925 r., podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r., Dz. U. Nr 72, poz. 501.

5. CZAS OKUPACJI

Czas okupacji po raz kolejny w dziejach historii zachwiał prace konferencji biskupów w Polsce. Kraj znowu został podzielony. Większa część diecezji została zagarnięta przez Rzeszę Niemiecką. Takie warunki uniemożliwiły odbywanie się zebrania konferencji biskupów. W niektórych stolicach biskupich był *vacat* na urządzie biskupa diecezjalnego. Jedynie diecezje leżące na terytorium Generalnej Guberni miały biskupów diecezjalnych. W 1939 r. Prymas Polski opuścił kraj i przez okres okupacji przebywał za granicą. Podejmował audiencje u Piusa XII, podczas których zabiegał o sprawy Polski na arenie międzynarodowej. Taka sytuacja spowodowała, że konferencji biskupów przewodniczył Adam Kardynał Sapieha, Metropolita Krakowski. Nie zwoływano wówczas oficjalnych konferencji, tylko spotykano się, aby wspólnie naradzić się nad trudnymi, skomplikowanymi sprawami Kościoła w okresie okupacji niemieckiej.

Prymas Hlond zmarł 22 października 1948 r. Arcybiskupem Metropolita Gnieźnieńskim i Warszawskim oraz Prymasem Polski 12 listopada 1948 r. został Stefan Wyszyński, Biskup Lubelski. Władze RP wydały dekret *o ochronie wolności sumienia i wyznania* z 5 sierpnia 1949 r. oraz promulgowały ustawę z dnia 20 marca 1950 r. *o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego*. W 1950 r. zawarto porozumienie między przedstawicielami Episkopatu a Rządem RP. Niestety władze PRL nie przestrzegały zawartych umów, dokonywały dyskryminacji ze względu na przynależność do Kościoła i ograniczały swobodę spełniania funkcji religijnych oraz ingerowały w nominacje na urzędy kościelne. Rozpoczęły się internowania duchowieństwa, w tym Prymasa Polski [Szafranski 1984, 37]. Przełom w wydarzeniach miał wybór na urząd Biskupa Rzymu Karola Kardynała Wojtyły, Metropolity Krakowskiego, który przyjął imię Jan Paweł II.

6. CZAS PRZEMIAN USTROJOWYCH

Prymas Wyszyński zmarł 28 maja 1981 r. Dnia 7 lipca 1981 r. Arcybiskupem Metropolita Gnieźnieńskim i Warszawskim, Prymasem Polski został Józef Glemp, Biskup Warmiński. W PRL 13 grudnia tego roku wybuchł

stan wojenny. KEP wpływał na przemiany ustrojowo-polityczne. Prace Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu RP i KEP doprowadziły do działalności legislacyjnej. Przedstawiciele Prymasa uczestniczyli jako niezależni obserwatorzy podczas obrad okrągłego stołu. Sejm RP przyjął pakiet tzw. „ustaw majowych” z 1989 r. Rząd III RP nawiązał pełne stosunki dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską, które zostały zwieńczone zawarciem Konkordatu w 1993 r. Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 r. uchwaliło Konstytucję RP. Ratyfikacja Konkordatu nastąpiła 8 stycznia 1998 r.

Na mocy bulli Biskupa Rzymu z 25 marca 1992 r. zniesiono unię personalną między Gnieznem a Warszawą. Arcybiskupem Metropolita Gnieźnieńskim został Henryk Muszyński, Biskup Włocławski. Decyzją Stolicy Apostolskiej J. Glemp zachował godność Prymasa Polski do osiągnięcia 80 roku życia [Pietrzak 2006, 43]. Na podstawie Statutu KEP z 1995 r. Przewodniczący KEP mógł być wybrany nie więcej niż na dwie pięcioletnie kadencje [Dyduch 2013, 10]. Prymas Glemp pełnił funkcję Przewodniczącego KEP do 18 marca 2004 r. Prymas był ostatnim hierarchą pełniącym funkcję prymasa i Przewodniczącego KEP, oraz rezydował w Warszawie. Nowym Przewodniczącym KEP został Józef Michalik, Arcybiskup Metropolita Przemyśki [Kindziuk 2019, 235]. Wraz z osiągnięciem przez J. Glempa wieku emerytalnego 6 grudnia 2006 r., Arcybiskupem Metropolita Warszawskim został Stanisław Wielgus, Biskup Płocki. Wraz z ukończeniem 80 roku życia przez J. Glempa, godność Prymasa Polski wróciła do stolicy biskupiej w Gnieźnie.

7. STATUTY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Do czasu Soboru Watykańskiego II konferencja biskupów w Polsce nie miała zatwierdzonego statutu przez Stolicę Apostolską⁴. KEP po raz pierwszy uchwaliła statut 13 lutego 1969 r., który został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską 15 marca 1969 r.⁵ Od tego wydarzenia oficjalnie

⁴ *Annuario Pontificio* z 1962 r., s. 777.

⁵ AKEP, sygn. II 013100, prot. N. 567/64, *Sacra Congregatio pro Episcopis, Poloniae de Episcopalis Coetus Statuti approbatione Decretum*, Romae, 15.03.1969 (uwierzytelniona kopia); AKEP, sygn. I 0130/III, poz. III 32/2, Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946-1989. Teksty uchwał Konferencji Plenarnych Episkopatu według działów; AKEP, sygn. I 0130/III, Uchwały Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski 1946-1989. Wykaz Konferencji Plenarnych Episkopatu Polski, s. VI 4.

stosuje się określenie „Konferencja Episkopatu Polski”. Wraz z promulgacją KPK/83 przez Jana Pawła II zaistniała potrzeba rozpoczęcia prac nad nowym Statutem KEP. Drugi Statut KEP uchwalono w 1986 r. i został zaakceptowany przez Stolicę Apostolską 10 października 1987 r.⁶ Rozwój wydarzeń społeczno-politycznych z 1989 r. oraz wprowadzenie ustaw z dnia 17 maja 1989 r.: *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*⁷ oraz *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*⁸ wywołały poprawę stosunków między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską. Dowodem tego było utworzenie ordynariatu polowego, uregulowanie prawa osób odbywających służbę do obchodzenia świąt religijnych, a także do uczestnictwa w czynnościach i obrzędach religijnych, zezwolenie na posiadanie i korzystanie z przedmiotów potrzebnych do uprawiania kultu i praktyk religijnych, natomiast kościoły oraz związki wyznaniowe zyskały prawo do udzielania posług religijnych osobom pełniącym służbę w Wojsku Polskim [Rak 2011, 325]. Splendoru tym wydarzeniom legislacyjnym dodał Biskup Rzymu Jan Paweł II wydając bullę *Totus Tuus Poloniae populus*⁹, na podstawie której ustanowiono nowe granice diecezji w Polsce. 25 kwietnia 1998 r. zaczął obowiązywać Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, zawarty 28 lipca 1993 r.¹⁰

W 1991 r. rozpoczął się Drugi Polski Synod Plenarny, który trwał do 1999 r. Dynamika zmian wywołała potrzebę rozpoczęcia po raz trzeci prac nad nowym statutem KEP. Wypracowany akt uzyskał *recognitio* Stolicy Apostolskiej dekretem z 20 listopada 1995 r. Statut oficjalnie zaczął obowiązywać z dniem 23 kwietnia 1996 r.¹¹

⁶ AKEP, sygn. III 013100, *Decretum Sacrae Congregationis pro Episcopis, Poloniae de Statutorum Conferentiae Episcoporum recognitione*, Romae, 10.10.1987 (uwierzytelniona kopia); AKEP, sygn. IV 02-19-026-002, N. 962/95/P, Pismo kard. Józefa Glempa do kard. Bernardina Gantina, Prefekta Kongregacji do spraw Biskupów, Warszawa 1.04.1995 (podpisana kopia pisma).

⁷ Dz. U. Nr 29, poz. 154.

⁸ Dz. U. Nr 29, poz. 155.

⁹ Ioannes Paulus PP. II, *Nova Polonicarum circumscriptionum ecclesiasticarum compositio „Totus Tuus Poloniae populus”* (25.03.1992), AAS 84 (1992), s. 1099-112.

¹⁰ Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.

¹¹ AKEP, sygn. IV 02-19-028-001, prot. N. 567/64, *Decretum Congregationis pro Episcopis, Poloniae de Statutorum Conferentiae Episcoporum recognitione*, Romae 20.11.1995, s. 15.

W odpowiedzi na motu proprio Jana Pawła II¹² KEP rozpoczęła pracę nad nowelizacją statutu. Biskup Rzymu nakazał: „Konferencje episkopatów winny dokonać rewizji swoich statutów, aby były one zgodne z wyjaśnieniami i przepisami zawartymi w niniejszym dokumencie oraz z Kodeksem Prawa Kanonicznego, a następnie przesłać je do Stolicy Apostolskiej do potwierdzenia w myśl kan. 451 KPK” (IV, nr 4). Znowelizowany statut uzyskał *recognitio* Stolicy Apostolskiej 28 maja 2009 r. Został promulgowany 7 października 2009 r.¹³ i obowiązuje do dzisiaj. Konferencja biskupów w obecnej formie zastąpiła synod plenarny, który wymaga dużo więcej pracy, aby mógł się odbyć. Zmiana znalazła się także w osobie samego przewodniczącego konferencji biskupów, ponieważ nie jest to funkcja łączona z Prymasem Polski. Przewodniczący KEP jest wybierany spośród biskupów tworzących konferencje biskupów danego terytorium. Prymas Polski zachował tylko godność i honorowe miejsce w obradach.

Nowy statut KEP w pełni odpowiadał nauczaniu Soboru Watykańskiego II i motu proprio *Apostolos suos* odnośnie do kolegalności. Sobór rozróżnia kolegalność w sensie ścisłym *effectus collegialis* od kolegalności w sensie szerokim *affectus collegialis*. Kolegalność w sensie ścisłym to Kolegium Biskupów wraz z Biskupem Rzymu. Natomiast w sensie szerszym – zgodnie z *Apostolos suos* – „Kiedy biskupi na jakimś obszarze sprawują razem pewne funkcje pastoralne dla dobra swoich wiernych, to wspólne spełnianie posługi biskupiej staje się konkretną realizacją ducha kolegalnego, który jest duszą współpracy między biskupami na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Jednakże nie nabiera ona nigdy charakteru kolegalnego właściwego dla aktów stanu biskupiego jako podmiotu najwyższej władzy nad całym Kościołem” (nr 12). Statut KEP jest dowodem jedności między biskupami polskimi a Biskupem Rzymu. Akt normatywny podkreśla wspólną działalność dla dobra Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych.

We wstępie statutu KEP określono organizację Konferencji: „Konferencja Episkopatu Polski jest stałą instytucją, utworzoną przez Stolicę Apostolską, którą stanowią biskupi kanonicznie związani z terenem Rzeczypospolitej Polskiej, pozostający w jedności z Biskupem Rzymskim i pod

¹² Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae Apostolos suos* (21.05.1998), AAS 90 (1998), s. 641-57.

¹³ Konferencja Episkopatu Polski, *Statut Konferencji Episkopatu Polski*, AKEP 16 (2009), nr 2, s. 12-13.

jego autorytetem wypełniający wspólnie pasterskie zadania”. Do Konferencji należą: Prymas Polski, arcybiskupi i biskupi diecezjalni oraz prawnie z nimi zrównani: biskup polowy, biskupi obrządku bizantyjsko-ukraińskiego, biskupi koadiutorzy, biskupi pomocniczy i biskupi tytularni pełniący na terytorium Polski szczególne zadania powierzone im przez Stolicę Apostolską lub KEP” (Statut, art. 3). W porównaniu ze statutem z 1969 r., zasadniczą zmianą jest urząd Prymasa Polski, który obecnie nie spełnia z urzędu funkcji przewodniczącego Konferencji. Członkom Konferencji zrównanym z arcybiskupami i biskupami diecezjalnymi nie przysługuje głos decydujący, wyjąwszy uchwalenie statutu i wprowadzanie w nim zmian (kan. 454). Odnośnie do głosowania w tej sprawie J. Dyduch twierdzi, że „skoro są biskupami eparchialnymi i pełnią funkcję biskupów diecezjalnych, taki głos posiadają” [Dyduch 2013, 9]. Natomiast nie należy do KEP Nuncjusz Apostolski, który jednak jest zapraszany z głosem doradczym (Statut, art. 8). Podobnie wygląda udział biskupów emerytów. Według dyrektorium *Apostolorum Successores*¹⁴ są zapraszani tylko z głosem doradczym. Zaleca się, aby biskupów emerytów angażować w prace zebrań i komisji działających w ramach konferencji biskupów, zwłaszcza ekspertów w danej dziedzinie (nr 29).

8. STRUKTURA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Strukturę KEP tworzą: zebranie plenarne, rada biskupów diecezjalnych, przewodniczący konferencji i jego zastępca, prezydium konferencji, rada stała, sekretarz generalny i stałe komisje episkopatu (Statut, art. 4). Prawo zwołania Konferencji przysługuje przewodniczącemu. Zebrania mają charakter podwójny: zwyczajny i nadzwyczajny. Zwyczajne zebrania odbywają się dwa razy w roku, a nadzwyczajne – na wniosek prezydium (Statut, art. 7-8, 11-13). Statut KEP stanowi o radzie biskupów diecezjalnych. Potrzebę stworzenia tej rady uzasadniono w sposób następujący: biskupi diecezjalni są w mniejszości odnośnie do innych członków KEP, a największa odpowiedzialność związana z pasterzowaniem poszczególnym Kościołom spoczywa właśnie na nich (Statut, Wstęp). Biskupi diecez-

¹⁴ Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum Successores* (22.02.2004), w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.

jalni zajmują się: „oceną, badaniami i podejmowaniem decyzji w sprawach dotyczących zarządu diecezji, ogólnych kierunków zadań pasterskich oraz w kwestiach administracyjno-finansowych” (Statut, art. 14).

Radę Stałą tworzą: przewodniczący KEP, jego zastępca, Prymas Polski, kardynałowie kierujący diecezjami, sekretarz generalny, sześciu biskupów diecezjalnych i dwóch pomocniczych wybranych przez zebranie plenarne na 5 lat z możliwością wyboru na drugą kadencję. Zadaniem rady stałej jest: przygotowanie zebrania plenarnego i rady biskupów diecezjalnych, czuwanie nad wykonaniem decyzji, koordynowanie prac konferencji i możliwość zajęcia stanowiska w sprawach publicznych dla dobra Kościoła. Prawo zwołania rady stałej przysługuje przewodniczącemu KEP (Statut, art. 22 i 24).

W skład Prezydium Konferencji wchodzi: przewodniczący KEP, jego zastępca i sekretarz generalny. Przewodniczącego KEP i jego zastępcę wybiera zebranie plenarne tylko spośród biskupów diecezjalnych. Urząd ten można pełnić przez dwie kadencje, jedna kadencja trwa 5 lat. Z powodu prawnej przeszkody przewodniczącego zastępuje jego zastępca. Przewodniczący jest reprezentantem KEP, zwołuje: zebrania plenarne, radę stałą i biskupów diecezjalnych, zaprasza na zebrania plenarne gości po wysłuchaniu opinii prezydium, przesyła sprawozdania i dokumenty z zebrań plenarnych i rad biskupów diecezjalnych do Stolicy Apostolskiej (Statut, art. 26-31).

Prace KEP dokumentuje sekretariat generalny, który jest kierowany przez sekretarza generalnego. Sekretarz wybierany jest spośród wszystkich członków KEP przez zebranie plenarne na okres 5 lat. Tak samo jak przewodniczący KEP może zostać wybrany bezpośrednio na drugą kadencję. Sekretarz generalny dysponuje biurem prasowym, które jest kierowane przez rzecznika KEP (Statut, art. 34-36 i 40).

Zebranie plenarne wybiera radę ekonomiczną i mianuje wybraną osobę na urząd ekonomy na okres 5 lat. W analogiczny sposób do wyboru przewodniczącego KEP taka osoba może zostać wybrana na drugą kadencję. Rada ekonomiczna składa się z od trzech do pięciu członków. Zajmuje się wspieraniem oraz doradzaniem prezydium KEP odnośnie do zadań dotyczących zarządu majątkiem KEP. Wybierana też jest komisja rewizyjna, która składa się z od trzech do pięciu członków. Pełni ona funkcje kontrolne przewidziane prawem statutowym lub wykonuje zadania powierzone

przez zebranie plenarne, prezydium albo przewodniczącego KEP (Statut, art. 42-44 i 46).

KEP podczas zebrania plenarnego powołuje: komisje, rady i zespoły. Członkami komisji mogą być również biskupi emeryci, natomiast członkami rad i zespołów mogą być duchowni i świeccy. Na czele tych organów stoi przewodniczący, którego powołuje się spośród członków KEP na zebraniu plenarnym. Składy personalne proponuje przewodniczący danego organu, a zatwierdzenia dokonuje zebranie plenarne. Członkowie zebrania plenarnego powołują również biskupów delegatów do środowisk duszpasterskich oraz duszpasterzy krajowych. Taka działalność ma charakter tylko pastoralny i nie narusza kompetencji biskupów diecezjalnych (Statut, art. 48-54).

PODSUMOWANIE

Konferencje biskupów są zebraniem gremialnymi, które powstały na wzór pierwszych spotkań Apostołów celem pomnażania dobra Kościoła. Regulację prawną znalazła dopiero w KPK/83 w kan. 447.

W Polsce ze względu na trudną i złożoną historię regularne zebrania biskupów zaczęły odbywać się po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Natomiast za pierwszą Konferencję Episkopatu Polski uważany jest zjazd biskupów polskich w Gnieźnie w 1919 r. Biskupi rozważali sprawę umowy międzynarodowej ze Stolicą Apostolską. W związku z okupacją w czasie II wojny światowej Prymas Polski opuścił okupowany kraj, a zebrania konferencji biskupów odbywały się pod przewodnictwem Metropolity Krakowskiego. Konferencje biskupów w tym czasie służyły jednoczeniu Narodu polskiego.

Konferencja biskupów w Polsce po raz pierwszy uchwaliła swój statut 13 lutego 1969 r. Od tego wydarzenia zaczęto oficjalnie używać nazwy „Konferencja Episkopatu Polski”. Drugi statut uchwalono w 1986 r. Pozytywne reformy w Polsce pozwoliły na zawarcie umowy międzynarodowej ze Stolicą Apostolską w postaci Konkordatu zawartego dnia 28 lipca 1993 r., który zaczął obowiązywać od 25 kwietnia 1998 r. Dynamika zmian dała potrzebę uchwalenia nowego statutu, który został znowelizowany 7 października 2009 r. i obowiązuje aktualnie.

W skład Konferencji Episkopatu Polski wchodzi: Prymas Polski, arcybiskupi i biskupi diecezjalni oraz prawnie z nimi zrównani. Strukturę KEP tworzą: zebranie plenarne, rada biskupów diecezjalnych, przewodniczący Konferencji i jego zastępca, prezydium Konferencji, rada stała, sekretarz generalny i stałe komisje Episkopatu. Wyróżnia się zebrania zwykłe i nadzwyczajne. Zwykłe odbywają się dwa razy w roku.

PIŚMIENICTWO

- Costalunga, Marcellinus. 1968. „De Episcoporum Conferentiis.” *Periodica* 57, nr 2:217-80.
- Dyduch, Jan. 2013. „Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski.” *Prawo Kanoniczne* 56, nr 2:4-15.
- Hemperek, Piotr. 1977. „Konferencje Biskupów metropolii warszawskiej 1907-1925.” *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 24:24-47.
- Janowski, Paweł. 2002. „Konferencja Episkopatu Polski. 1. Dzieje.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, 568-70. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Jasiński, Włodzimierz. 1933. „Zjazdy biskupie.” W *Encyklopedia kościelna*, red. Michał Nowodworski, t. XXXIII, 222-29. Włocławek: Seminarium Duchowne.
- Jezusek, Waclaw. 1971. „Jak doszło do pierwszego spotkania Episkopatu Polskiego w Warszawie 11 marca 1917 r.?” *Prawo Kanoniczne* 14, nr 3-4:331-33.
- Kindziuk, Milena. 2019. „Kardynał Józef Glemp – ostatni taki prymas.” W *100-lecie Konferencji Episkopatu Polski. Księga jubileuszowa*, red. Artur G. Miziński, 205-50. Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Krasowski, Krzysztof. 1992. *Episkopat katolicki w II Rzeczypospolitej*. Warszawa–Poznań: Polski Dom Wydawniczy „Ławica”, Maciej Roman Bombicki.
- Kumor, Bolesław. 1980. *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772-1918)*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne.
- Leisching, Peter. 1963. *Die Bischofskonferenz. Beiträge zu ihrer Rechtsgeschichte mit besonderer Berücksichtigung ihrer Entwicklung in Österreich*. Wiena–Munnich: Herold.
- Łupiński, Józef. 2000. „Ukaz tolerancyjny cara Mikołaja II z 17 kwietnia 1905 r.” *Saeculum Christianum* 8:183-200.
- Manzanares, Julio. 1980. „Las Conferencias Episcopales en tempos de Pio XI.” *Revista española de Derecho Canonico* 36:46-47.
- Pietrzak, Jerzy. 2006. „Kardynał Józef Glemp jako Prymas Polski.” *Warszawskie Studia Teologiczne* 19:29-46.
- Rak, Kryspin. 2011. „Utworzenie, status prawny i organizacja Rzymskokatolickiego Duszpasterstwa Wojskowego w Polsce w świetle obowiązujących przepisów prawa cywilnego i kanonicznego.” *Warszawskie Studia Teologiczne* 24, nr 1:323-34.
- Stanowski, Adam. 1965. „Diecezje i parafie polskie w XIX i XX wieku.” *Znak* 17:1611-613.
- Sztafrowski, Edward. 1984. *Konferencje biskupie*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Wasilewski, Jan. 1930. *Arcybiskupi i Administratorowie Archidiecezji Mohylowskiej*. Pińsk: Drukarnia Diecezjalna.

- Wilk, Stanisław. 2019. „Początki Konferencji Episkopatu Polski.” W *100-lecie Konferencji Episkopatu Polski. Księga jubileuszowa*, red. Artur G. Miziński, 15-50. Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Zieliński, Jacek. 2005. „Pierwszy polski Synod Plenarny w odrodzonej Rzeczypospolitej: okres przygotowań.” *Prawo Kanoniczne* 48, nr 3-4:237-99.

Geneza Konferencji Episkopatu Polski

Streszczenie

W ustawodawstwie powszechnym po raz pierwszy konferencja biskupów znalazła się w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Ustawodawca stanowi legalną definicję konferencji biskupów w kan. 447 KPK/83: „stała instytucja, jest zebraniem biskupów jakiegoś kraju lub określonego terytorium, wypełniających wspólnie pewne zadania pasterskie dla wiernych jej terytorium, w celu pomnożenia dobra udzielanego ludziom przez Kościół, głównie przez odpowiednio przystosowane do bieżących okoliczności czasu i miejsca formy i sposoby apostołatu, z zachowaniem przepisów prawa”.

Słowa kluczowe: Konferencja Episkopatu Polski; zjazdy biskupów; konferencja biskupów; Prymas Polski

The Genesis of the Polish Bishops' Conference

Summary

In universal law for the first time the conference of bishops was included in the 1983 Code of Canon Law. The legislator states the legal definition of a conference of bishops in can. 447 of the 1983 Code of Canon Law: “a permanent institution, is a group of bishops of some nation or certain territory who jointly exercise certain pastoral functions for the Christian faithful of their territory in order to promote the greater good which the Church offers to humanity, especially through forms and programs of the apostolate fittingly adapted to the circumstances of time and place, according to the norm of law.”

Key words: Polish Bishops' Conference; meetings of bishops, bishops' conference; Polish Primate

Information about Author: PAWEŁ BANDUŁA, J.C.L., PH.D. STUDENT – Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: pawelbandula@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6904-1340>